

FRANSIZ EDEBİYATINDA İSTANBUL*

Buket ALTINBÜKEN**

ÖZET

Bu çalışmada, amacımız geçmişten günümüze Fransız edebiyatında İstanbul temasının nasıl ele alındığını değerlendirmektir. Chateaubriand'ın *Paris-İstanbul-Kudüs Bir Seyyahın Günlüğü*, Théophile de Gautier'nin *İstanbul Dünyanın En Güzel Şehri*, Gérard de Nerval'in *İstanbul Yolunda* ve *Doğu'ya Yolculuk*, Marc Hély'sin *Kapalı Bahçe*, Pierre Loti'nin *Doğudaki Hayalet*, *Mutsuz Kadınlar* ve *Aziyadé* yapıtlarını Fransız Edebiyatı'nın İstanbul üzerine yazılmış gezi edebiyatı metinleri ya da İstanbul çerçevesinde geçen olayların aktarıldığı romanları arasında sayabiliriz. İstanbul teması Fransız edebiyatında sıklıkla ele alınmıştır. Bu listeyi daha da uzatmak mümkündür. Doğu ve batının kesişme noktasında yer alan İstanbul, gezgin-yazarlar için günümüzde de ilham kaynağı oluşturmaktadır. Son yıllarda, Gisèle Durero Köseoğlu'nun *İstanbulun* başlıklı denemeleri ve *İstanbul'dan Pencereler*, *İstanbul'da bir el yazması* ve *Sır Dolu İstanbul* kitaplarından oluşan İstanbul üçlemesi dikkat çeker. Yazarlar, dış gerçeklikten kurguya, gözlemden anlatılamaya geçerek İstanbul'u farklı bakış açılarıyla betimlerler. Amacımız, bu çalışmada tüm bu yapıtlardan yola çıkarak edebi metinde gerçek/kurgu ilişkisini, batılı gezgin-yazarın doğuya bakışını ve İstanbul temasının Fransız Edebiyatındaki anlamlarını sorgulamaktır. Betimlenen mekânlar, aynı bile olsa, her yapıtta ortaya çıkan İstanbul imgesi birbirinden farklıdır, çünkü gözlemleyen-özneye göre algılanan nesnenin öne çıkan özellikleri değişir. Her gezgin-yazar kendi algıladığı şehri betimler. 19.yüzyıl seyahatnamelerinden günümüz seyahatnamelerine kadar incelediğimizde, betimlenen şehir zaman içinde değişmiş bile olsa, Fransız edebiyatında ortak bir İstanbul imgesi buluruz. Bu çalışmada, Fransız Edebiyatında ortaya çıkan İstanbul imgesi ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gezi edebiyatı, göstergebilim, algılama, İstanbul.

ISTANBUL IN THE FRENCH LITERATURE

ABSTRACT

In this study, our aim is to reveal how the theme "İstanbul" was addressed in French Literature from the past to the present. In French

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

**Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, El-mek: buketaltinbuken@yahoo.com.

literature, one could cite *Record of a Journey from Paris to Jerusalem and Back* by Chateaubriand, *Constantinople: World's Most Beautiful City* by Théophile de Gautier, *Constantinople* and *Voyage to the Orient* by Gérard de Nerval, *Secret garden* by Marc Hélyes, *Ghosts of the East*, *Disenchanted* and *Aziyadé* by Pierre Loti, among the travel literature books on Istanbul or novels where events in the plot happen in Istanbul. The theme "Istanbul" has been frequently addressed in French literature and it is possible to add more books to that list. The city, situated at the crossroads between the East and the West, is still an inspiration for traveller-writers. In recent years, are remarkable the essays entitled *Istanbulin* by Gisèle Durero Köseoğlu as well as her trilogy entitled respectively *Windows from Istanbul*, *A Manuscript in Istanbul* and *A Book Full of Secrets*. Writers describe Istanbul in various perspectives by switching from inner reality to fiction and from observation to narration. Our aim is to question the reality/fiction relation, the perspective of Western traveller-writer on the East, and meanings of the Istanbul theme in French literature. Even when the described places are the same the Istanbul image given in each work is different from the others, due to the fact that the emphasised features of the perceived object varies depending on the observer subject. Each traveller-writer describes the city which he/she perceives. On the other hand, when looking at travel books from 19th century to the present, we can still find a common image of Istanbul as presented in the French literature, although the city itself has changed a lot. In this work, this common image will be revealed.

Key Words: Travel narratives, semiotics, perception, İstanbul.

1. Giriş: İstanbul üzerine yazılanlar

Bu çalışmada, amacımız geçmişten günümüze Fransız edebiyatında İstanbul temasının nasıl ele alındığını değerlendirmektir. Chateaubriand'ın *Paris-İstanbul-Kudüs Bir Seyyahın Günlüğü*, Théophile de Gautier'nin *İstanbul Dünyanın En Güzel Şehri*, Gérard de Nerval'in *Doğu'da Yolculuk*, Marc Hélyes'in *Kapalı Bahçe*, Pierre Loti'nin *Doğudaki Hayalet*, *Mutsuz Kadınlar* ve *Aziyadé* yapıtlarını Fransız Edebiyatı'nın İstanbul üzerine yazılmış gezi edebiyatı metinleri (seyahatnameler) ya da İstanbul çerçevesinde geçen olayların aktarıldığı romanları arasında sayabiliriz. İstanbul teması Fransız edebiyatında sıklıkla ele alınmıştır. Bu listeyi daha da uzatmak mümkündür. Doğu ve batının kesişme noktasında yer alan İstanbul gezgin-yazarlar için günümüzde de ilham kaynağı oluşturmaktadır. Son yıllarda ise Daniel Rondeau'nun *İstanbul*, Gisèle Durero Köseoğlu'nun *İstanbulin* başlıklı denemeleri ve *İstanbul'dan Pencereleler*, *İstanbul'da bir el yazması* ve *Sır Dolu İstanbul* kitaplarından oluşan İstanbul üçlemesi dikkat çeker.

Bu yapıtlardan bazıları tanıklık, bazıları özyaşamöyküsü türünde seyahatnamelerdir. Bazıları ise kurgusal karakterlerin başına gelen olayların anlatıldığı romanlardır. Gezgin-yazarlar, yapıtlarında dış gerçeklikten kurguya, gözlemden anlatılamaya geçerek İstanbul'u farklı bakış açılarıyla betimlerler. Örneğin Gérard de Nerval *Doğu'da Yolculuk* seyahatnamesinin "Ramazan Geceleri" başlıklı bölümünde otuz ramazan gününü geçirdiği İstanbul'u anlatır. Yazar, bayram sabahını anlattığı bölümde "Yalnız kendi gözlerimle gördüğüm şeyleri anlatmak âdetim olduğu için, saray içinde merasimin nasıl yapıldığını anlatmayacağım" der ve (s. 153) ekler: "Ben, İstanbul'u tarif işine girişmiyorum, İstanbul'un sarayları, camileri, hamamları, kıyıları çok anlatıldı. Ben sadece en büyük bayramlardan birinde, cadde ve meydanlarda gördüğüm şeyler hakkında bir fikir vermek istedim" (s. 158-159). Nerval'in bu açıklamasına uygun olarak, *Doğu'da*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

Yolculuk kitabında İstanbul betimlemelerinden çok İstanbul'da bir gezginin yaşadıklarını anlattığı anlatı bölümleri ön plana çıkar. Aynı zamanda bir anı kitabı olan bu seyahatname oldukça öznel bir söylem içerir.

Buna karşın, olay örgüsü ve karakterleri arka plana bırakarak betimlemeleri ön plana alan tarzı ile eleştirilen Théophile Gautier şair ve ressam kimliğinin etkisiyle "*İstanbul Dünyanın En Güzel Şehri*" adlı seyahatnamesinde okura çok detaylı ve şiirsel İstanbul betimlemeleri sunar. Nerval'in metninin tersine, Gautier'nin metninde betimlemeler anlatılardan daha ön planda kullanılmıştır.

Çağdaş gezgin-yazarlara baktığımızda ise, *İstanbul* adlı seyahatnamesi ile Paul Morand ödülünü alan Daniel Rondeau'nun, yapıtında Boğaz ve Surları başlangıç noktası olarak şehri eşsüremlî ve artsüremlî çizgide betimlediğini saptarız. Betimlemeler sıklıkla tarihi, mimari, coğrafi bilgiler ile destelenmiştir, hatta tanınan kişiler ile yapılan röportajlar ve alıntılar ile söylemde nesnellik korunmuştur. Rondeau'nun özyaşamöyküsü özelliklerini içermeyen seyahatnamesi tamamen bir tanıklık örneğidir.

Gisèle Durero-Köseoğlu ise, "*İstanbulun*" adlı yapıtında bu şehre gelişini, alışma sürecini ve şehri nasıl keşfettiğini anlatır. Bu keşif tarihi, yazınsal, kültürel ve toplumsal bir tanıma sürecidir. Özyaşamöyküsü ve tanıklık arasında tanımlanabilecek bu yapıt, aynı zamanda İstanbul üzerine yazılmış deneme yazıları ve öyküler içerir. Yazarın, İstanbul üçlemesi ise *İstanbulun* yapıtından farklı olarak İstanbul çerçevesinde geçen olayların anlatıldığı romanlardan oluşur. Seyahatname türünde tanımlanmasa da, söz konusu romanlarda İstanbul imgesini buluruz. Örneğin, Durero-Köseoğlu *İstanbul'dan Pencere* kitabında bir apartmanda yaşayan farklı kökenli insanların hikâyelerini anlatırken toplumsal olarak tam bir İstanbul betimlemesi yapar.

2. Çalışmanın Amacı:

Bu çalışmada, amacımız seyahatnamelerde gerçek/kurgu ilişkisini, öznel/nesnel söylem dengesini sağlayan söylem stratejilerini incelemek ve batılı gezgin-yazarın gözünden sunulan İstanbul temasının Fransız Edebiyatındaki anlamlarını sorgulamaktır. Gezi söylemleri, bedensel bir deneyimin sonucunda yazınsal sözce üretimiyle oluşur. Tarihsel, sosyolojik, mimari ve coğrafi bilgilerin yanı sıra, bu metinlerde gezgin-yazarın ön yargılarını yolculuk sonrasında edindiği izlenimlerini, duygularını, gözlemlerini, beğenilerini ve hayal kırıklıklarını buluruz.

Göstergebilim yöntemiyle tanımlanırsa, gezi edebiyatı, gözlemleyen-öznenin kendine yabancı olan bir kültürü ve coğrafyayı keşfetme ve tanıma deneyimidir. Yolculuk, aynı zamanda yolcuyu (özneyi) bilişsel ve tutkusal düzeyde değiştiren bir arayış sürecidir. Gezgin-yazar, edimsel, bilişsel ve tutkusal bir özne olarak tanımlanabilir. Keşfedilen kültür ile kendi kültürünü karşılaştıran gezgin-yazar bir nevi kendini de yolculuk sırasında keşfeder.

3. Çözümlemeler

Gezi edebiyatı metinlerinde benimsenen söylem stratejileri, betimleme ve anlatılama teknikleri, gerçek-kurgu ilişkisini ele almamızda temel oluşturacaktır. Gezi edebiyatı metinlerinde, öznel söylemin inandırıcılık derecesini başka bir deyişle nesnellikini arttırmak için farkı söylem stratejileri kullanılmıştır. Betimleme teknikleri bunlardan biridir. Jacques Fontanille, *Edebiyat ve Göstergebilim* yapıtında, betimleme teknikleri üzerine dört farklı bakış açısı stratejisi önerir: Kapsayan bakış (stratégie englobante), Gruplayan-sıralayan bakış (stratégie cumulative), Seçici bakış (stratégie selective) ve Parça-özellik merkezli bakış (stratégie particularisante). "Kapsayan bakış açısı" ile yapılan betimlemelerde gözlemlenen mekân genel özellikleriyle bütünlüğü içinde verilir. "Gruplayan-sıralayan bakış açısı" ile yapılan betimlemelerde birbiri ardına sıralan ve virgül ile eklenen çoğul isimler tam bir liste oluşturarak mekânı oluşturur. "Seçici bakış açısı" ile gözlemleyen özne uzamda tek bir nesne üzerine odaklanır ve onun üzerine detaylı bilgi verir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

“Parça-özellik merkezli bakış açısı” ile ise bu nesnenin bir özelliği üzerinde durur. Birden daha fazla bakış açısı stratejisi aynı anda kullanılabilir. Bu teknikler, fotoğrafçılık terimleri ile açıklanırsa Kapsayan bakış, geniş plan; Parça-özellik merkezli bakış ise yakın plan olarak tanımlanabilir.

Bakış açıları stratejilerini, betimlemeler açısından zengin örnekler sunan Théophile Gautier’in “*İstanbul Dünya’nın En Güzel Şehri*” kitabında örnekleyelim. Aşağıdaki ilk örnekte önce kapsayan, sonra gruplayan-sıralayan bakış açısı kullanılarak Haliç betimlenir. İkinci örnekte ise sadece gruplayan-sıralayan bakış açısı ile çarşı betimlenir.

Örnek 1: Haliç Betimlemesi: “*Haliç’e giden yolu inmeden önce bir süre durdum, gözlerimin önüne serilen muhteşem manzarayı seyrettim. İlk planda Tepebaşı’ndan, servilerin ve mezarların bulunduğu yamaçtan; ikinci plan Kasımpaşa’nın kahverengi kiremitleri ve kırmızı evlerinden; üçüncü plan Sarayburnu’ndan Avrupa’nın yumuşak sularına kadar uzanan körfezin mavi sularından, dördüncü plan ise İstanbul’un amfiteatr şeklinde yayıldığı tepelerin oluşturduğu kıvrımlı çizgilerden oluşuyordu. Çarşıların mavi kubbeleri, camilerin beyaz minareleri, eski Valens sukemerinin kemerleri gökle zıtlık oluşturup, siyah dantel gibi duruyordu, öbek öbek toplanmış servi ve çınar ağaçları, çatıların köşeleri, Yedikule’den Eyüp’e kadar uzanan bu muhteşem ufuk çizgisinirenkendiriyordu...*” s.82

Örnek 2: Ramazan Gecelerinde bir meydan: “*Açıkta satılan yoğurt, kaymak sergileri; Türklerin çok sevdiği şekerleme dükkânları, hidrolik oyunlarla çingiraklarını, küçük çanlarını ya da kristal kapçıklarını çınlatan sucular, şerbet, dondurma, kar suyu büfeleri, ışıklarıyla neşelendirdikleri meydanın kenarına dizilmişler. Pırıl pırıl aydınlatılmış tütün dükkânları, kiraz ağcından yapılmış koca uçlu pipolarında birinci kalite tütün içerek şenlikleri seyreden çok önemli insanlarla doluydu.*” s.92

“Seçici Bakış Açısı” ile yapılan bu betimlemede, gezgin-yazar gemiyle İstanbul’a gelirken, şehre yaklaştıkça Yedikule üzerine odaklanır:

Örnek 3: Yedikule Zindanları Betimlemesi: “*...birkaç dakika içinde İstanbul bütün ihtişamı ile bize görünecek. Şimdiden solumuzda, sisin gümüşü andıran tülleri arasında birkaç minare ok gibi yükseliyor; eskiden elçilerin hapsedildiği Yedikule Zindanları, birbirine mazgallarla bağlanmış kalın kulelerini kabartıyordu; kulelerin temelleri denizden yükselmiş, kendisini tepeye yaslamış gibiydi; şehri Eyüp’e kadar saran eski surlar oradan başlıyordu. Türkler ona Yedikule diyor, Yunanlılar Heptapurgon. Kule, Bizans imparatorları zamanında inşa edilmişti. Yapımını Zenon başlatmış, Kommenos’lar da tamamlamışlardı. Denizden bakıldığında kötü görünüyor, sanki harabeye dönmeye yüz tutmuş gibi duruyor; yine de hantal biçimiyle, tıknaz kuleleriyle, kalın duvarlarıyla, hisar ve kale görüntüsüyle hoş bir etki yaratıyor.*” s.72

Mezarlıklar arasında gezmekten çok zevk alan gezgin-yazar, Mezarlıkları betimlerken “Parça-özellik merkezli bakış açısı” ile mezar taşları üzerine çok detaylı bilgi verir:

Örnek 4: Mezar taşları betimlemesi: “*Pırıl pırıl bir güneş; siyah yapraklı, gri gövdeli, altında mermerden bir sürü renkli sarıklarla süslü mezar taşlarının yükseldiği, servilerle dolu bu yamacı kavuruyordu; toprak bunların ağırlığı ile ne yana çöktüyse, bu mezar taşlarından bazıları da sağa, bazıları sola, bazıları öne ve bazıları arkaya doğru eğilmişti ve belli belirsiz bir insan şeklini andırıyordu ve çocuk oyuncuğu olarak tasarlanmış, yalnızca başları görülen demircilerin karınlarına yapıştırılan tahta çekiçlerle örsü döven demircileri hatırlatıyorlar. Birçok yerde, üzerinde Kuran ayetleri yazılı mermerler yerçekimine karşı koyamamış ve bu gevrek toprağa özensizce dikildikleri için yere düşmüş ya da parçalanmışlardır. Mezar sütunlarının birkaçının başları kopmuştu, sarıkları kesilmiş başlar gibi yerdeydiler. Ötesi berisi kopmuş bu mezarların*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

Sultan Mahmud'un kininin, öldükten sonra bile peşlerini bırakmadığı eski Yeniçerilere ait olduğu söyleniyor.” s. 80-81

Seyahatnamelerde betimleme teknikleri (bakış açıları stratejileri) dışında söylemde dikkat çeken ikinci temel özellik gerçek/kurgu ilişkisidir. Tarihi, coğrafi, toplumsal ve mimari bilgilerin nesnel bir söylem içinde verildiğini fakat bu nesnel söylem içinde özneliğin gezgin-yazarın bakışını ön plana alan değerlendirmeler ile sağlandığını görürüz. Catherine Kerbrat-Orrechioni sözce içinde sözceleyen öznenin varlığını belirten kalıpları şu şekilde sıralar: Duygu belirten sıfatlar (korkutucu görüntü, rahatsız edici durum) ya da değerlendirme “beğenme ya da küçümseme” bildiren sınıflar (muhteşem manzara, harikulade güzel bahçeler, iğrenç sokaklar) söylemde gezgin-yazarın izlenimlerini ön plana çıkarır. Nitelik ve nicelik belirten sıfatlar ise herkes tarafından kabul edilebilir değerlendirmeler (büyük saray, sıcak ülke) sunarak söylemde nesnelliği korur.

Sıfatlar dışında fiiller de özneliği farklı derecelerde ortaya çıkarır: Duygu belirten fiiller (sevmek, nefret etmek, beğenmek), övme ya da yerme fiilleri (yüceltmek, eleştirmek, hor görmek, kutlamak), düşünme fiilleri (inanmak, düşünmek, bulmak, umut etmek), algılama fiilleri (zannetmek, gibi görünmek). Değerlendirme bildiren üçüncü grupta ise betimlemenin gerçekliğini ve doğruluğu belirten zarflar yer alır (belki, kesinlikle, şüphesiz, gerçekten, samimiyetle). Tüm bu öğelerin kullanımı nesnel bilgi içeren bölümlerde bile söylemi öznelleştirir.

Seyahatnamelerde, gezgin-yazarın amacı kendi kültürü ve bakış açısından keşfettiği yabancı ülkeyi betimlemektir. Théophile Gautier, Paris ile İstanbul'u sürekli olarak karşılaştırır. Örneğin Üsküdar mezarlığını, Père-Lachaise mezarlığı ile karşılaştırır. Amaç, biçimsel bir karşılaştırmadan öte, her iki mekânda hissedilen duyguların karşılaştırılmasıdır.

Örnek 5: “*Türk mezarlıklarında Hristiyan mezarlıklarındaki kadar hüzünlenmiyorum nedense. Père-Lachaise'i ziyaret ettiğim zamanlarda, içimde birkaç gün süren bir melankoli duyardım; buna karşılık Beyoğlu ve Üsküdar'daki Büyük Ölüler Meydanı'nda geçirdiğim uzun saatler, atlı bir hayale dalmaktan başka hiçbir duygu uyandırmadı içimde. Türk mezarlığındaki bu kayıtsızlığım acaba güzel gökyüzünden, ışığın parlaklığından, ortamın romantik büyüsiinden mi yoksa farkına varmadan içgüdüünüze işleyerek, öteki dünyada hiçbir ilişkiniz olmayacak, başka dinden insanların mezarlıklarına duyduğumuz bir çeşit nefretten mi kaynaklanıyor?* s. 147

Bu öznel söylemde nesneliğin sağlanması için başvurulan yöntemlerden biri de başkalarının tanıklıklarıdır. Gautier, kendinden önce İstanbul'a giden arkadaşlarının yorumlarına gönderme yaparak başlar Haliç betimlemesine. Bu manzara karşısında hissettiği büyülenme duygusunu değerlendirme bildiren kalıplar kullanarak öznel bir söylem içinde verir. Yanılsama olarak tanımlanan bu manzara, içerdiği tüm çirkin öğelere rağmen algılayan-özne de beğenme duygusu yaratır.

Örnek 6: “Benden önce İstanbul'a yolculuk yapmış dostlarımdan, bu **masalsı görüntülerin** tiyatro dekorları gibi ışığa ve derinlik çizimine gerek duyduklarını biliyorum; yaklaştığımızda **büyüleyici etki** yok oluyor, saraylar çürümeye yüz tutmuş **derme çatma evlere**, minareler ise **kireç badanalı koca direklere** dönüşüyor, **korkunç, iğrenç daracık sokakların** hiçbir özellikleri kalmıyor, ama güneşin renkleriyle boyanmış bu **uyumsuz ev**, cami ve ağaç kümesi güneşin paletiyle boyandığında gökle yer arasında **göz kamaştırıcı bir etki** yaratabiliyorsa bütün bunların ne önemi var? Yanılsamanın sonucu olsa da **görünümgerçekten çok güzel.** s.85

Mekân, ışık oyunları ile “kapsayan bakış açısı” ile algılandığında gözlemleyen-özne tarafından “etkileyici” ve “büyüleyici” olarak tanımlanırken, “seçici bakış açısı” ile tek tek figürlere (parçalara) odaklanarak betimlendiğinde çirkin olarak betimlenir. Yaklaştıkça, saraylar derme çatma eski evlere, minareler korkunç direklere dönüşürken, iğrenç daracık sokaklar arasında uyumsuz evler dikkat çeker. Haliçteki manzara /çirkin/ kt /güzel/ karşıtlığı ile bir yanılsama olarak

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 10 Fall 2013

betimlenir. Bu betimleme, seyahatnamelerde çok başvurulan göndergesel (saisie molaire), anlamsal (saisie sémantique) ve izlenimsel kavrayış (saisie impressive) türlerini örnekler. Geninasca tarafından tanımlanan algılayan öznenin kavrayış biçimleri algılayan özne ve algılanan nesne (mekân) arasında farklı bağıntılar ortaya koyar. Dış gerçekliğe bağlı kalınarak tamamen nesnel bir bakışla yapılan betimlemelerde algılayan öznenin öznel bakışı anlatıda kaybolurken, benzetmeler kullanılarak, şiirsel bir üslup içinde yapılan betimlemelerde gezgin-yazarın algısı ön plana çıkar. İzlenimsel betimlemelerde ise gezgin-yazar açıkça o mekânın kendisine hissettirdiklerini dile getirir. Gezi edebiyatında, farklı kavrayış biçimleri kullanımı ile nesnellikten öznelliğe doğru geçiş sağlanır.

4. Sonuç gözlemleri

Seyahatnameler ağırlıklı olarak gezgin-yazarın (gözlemleyen-öznenin) anlamsal ve izlenimsel algısını ön plana çıkarır. Fransız gezgin-yazarların kitaplarında bulduğumuz İstanbul imgesi bu yüzden farklılıklar gösterir, her seyahatname gözlemleyen-öznenin algısından resmeder İstanbul'u. Bu yüzden tek bir İstanbul imgesi sunmazlar. Şehirde gezgin-yazarların odaklandığı mekânlar bile farklılık gösterebilir. Nerval, İstanbul seyahatnamesini Galata, Pera ve Balıkpazarı betimlemeleri ile başlar ve saraydaki bayram merasimi ile bitirir. Nerval bu şehri zıtlıkları bir arada barındıran bir yer olarak tanımlar. İstanbul imgesi, ramazan geceleri, mezarlıklar, kahveler, tiyatro oyunları, dervişler, meddahlar, Sultanlar ile ilgili yaşadıklarından ve gözlemlerinden oluşur. Gautier ise, deniz yolculuğu ile geldiği şehri Haliç'ten betimlemeye başlar. Kahveler, dükkânlar, çarşılar, Mevleviler, dervişler, mezarlıklar, Karagöz oyunları, kadınlar, Ramazan hikâyeleri, İstanbul surları, hamamlar, camiler, saraylar, meydanlar, adalar İstanbul imgesini oluşturur.

Betimlenen mekânlar, aynı bile olsa, her yapıtta ortaya çıkan İstanbul imgesi birbirinden farklıdır, çünkü gözlemleyen-özneye göre algılanan nesnenin öne çıkan özellikleri değişir. Her gezgin-yazar kendi algıladığı şehri betimler. Ama bunun yanı sıra, 19. yüzyıl seyahatnamelerinden günümüz seyahatnamelerine kadar incelediğimizde, betimlenen şehir zaman içinde değişmiş bile olsa, Fransız edebiyatında ortak bir İstanbul imgesi buluruz. Bunun tek nedeni, gezgin-yazarın algısının hep kendi kültürü ile yönlenmesidir. Aynı kültürden gelen gezgin-yazarlar kendi kültürleri ile karşılaştırarak bu şehri betimlerler.

Nerval'in de dediği gibi "*İstanbul enteresan bir şehir. İhtişam ve yoksulluk, gözyaşı ve sevinç, her yerdekinden daha sıkı bir idare ve yine her yerdekinden daha fazla özgürlük*" s.10. Gautier'de, Michel Butor'da, Daniel Rondeau'da ve Gisèle Durero-Köseoğlu'nda hep aynı zıtlıkları bir arada buluruz. Fransız Edebiyatının İstanbul üzerine yaptığı ortak betimleme özetle şu şekilde tanımlanabilir: Bu şehir, güzel ve çirkini, büyüleyici olanı ve rahatsız edici olanı, zenginliği ve fakirliği, sevinci ve mutluluğu aynı anda barındıran zıtlıklar şehridir.

KAYNAKÇA

- DURERO - KÖSEOĞLU, Gisèle (2006). *İstanbul'dan Pencereleler*, Gita Yayınları, İstanbul.
- DURERO - KÖSEOĞLU, Gisèle (2010). *İstanbulun*, Gita Yayınları, İstanbul
- FONTANILLE, Jacques (1999). *Sémiotique et Littérature*, PUF, Paris.
- GAUTIER, Théophile (2007). *İstanbul Dünyanın En Güzel Şehri*, Profil Yayıncılık, İstanbul.
- GENINASCA, Jacques (1997). *La parole littéraire*, PUF, Paris.
- KERBRAT-ORRECHIONI, Catherine (2006). *L'énonciation : De la subjectivité dans le langage*, Armand Colin, Paris.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

NERVAL, Gérard de (2009). *İstanbul Yolunda*, Parşömen Kitabevi Yayınları, İstanbul.

RONDEAU, Daniel (2005). *İstanbul*, Gallimard,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 10 Fall 2013

